

Úvodné slovo

Duleba

V roku 2004 sa Slovensko stalo členom Severoatlantickej aliancie a Európskej únie. Naplnili sa priority zahraničnej politiky, ktoré vo svojich programových vyhláseniach deklarovali všetky vlády samostatnej Slovenskej republiky od roku 1993. Členstvo v NATO a EÚ znamená kvalitatívne nové ukotvenie Slovenska

v systéme medzinárodných vzťahov, a v určitom zmysle ho je možné považovať za vonkajšiu súčasť dovŕšenia nezávislej štátnosti Slovenska i postkomunistickej transformácie. Dosiachnutie týchto „starých“ priorít však neznamena koniec slovenskej zahraničnej politiky ale práve naopak, znamená iba ukončenie jej prvej veľmi dôležitej etapy a zároveň jej nový začiatok. V predintegračnom období bola slovenská zahraničná politika aktívna z hľadiska taktiky a diplomacie, avšak zákonite a nevyhnutne musela byť pasívna z hľadiska tvorby jej obsahu. Predovšetkým, jej hlavnú časť tvorili a priori zadefinované podmienky členstva v NATO a EÚ, ktoré Slovensko muselo splniť, aby sa na členstvo vôbec kvalifikovalo. Slovensko nemohlo podmienky spoluvytvárať, muselo ich jednoducho plniť. Od 1. mája sa situácia zmenila zásadným spôsobom, Slovensko ako plnoprávna členská krajina spoluvytvára politiky Aliancie i Únie. NATO a EÚ sa z cieľa našej zahraničnej politiky stali jej nástrojmi a my sa musíme naučiť, ako ich využívať v prospech záujmov Slovenska. Kritický význam má predovšetkým zvládnutie agendy EÚ, ktorá bude mať oveľa väčšie vnútorné dopady, než je to v prípade agendy NATO.

V novej situácii sa musí zásadným spôsobom zmeniť domáca infraštruktúra tvorby zahraničnej politiky. Už nám nestačia iba šikovní diplomati, ktorých našťastie máme dostatok. Európsku agendu, vzhľadom na jej šírku a rozsah, už nedokáže zvládnuť iba Ministerstvo zahraničných vecí. Všetky rezorty sa budú musieť vo väčšej alebo menšej miere zapojiť do formulovania spoločných a sektorových politík EÚ a prirodzene, najmä slovenských pozícií, či už je to poľnohospodárstvo, doprava alebo životné prostredie, všade tam pôjde o slovenské záujmy. Môžeme sa však spoľahnúť na to, že všetky rezorty sú dostatočne pripravené na zvládnutie európskej agendy tak, aby slovenské záujmy v Únii boli uspokojivo obhájené? Môžeme sa uspokojiť s tým, že ministerskí úradníci budú formulovať „národné pozície Slovenskej republiky?“ Pri najvyššej úcte k odbornosti našich úradníkov na jednotlivých rezortoch, som presvedčený, že to nestačí. Formulovanie slovenských národných pozícií v rámci EÚ musí byť absolútne legitímnym a transparentným procesom. Prirodzene, legitimita moci v demokracii sa odvádza od volieb. Avšak v demokracii je ešte jedna stránka legitimacy moci, ktorej význam pre kvalitu slovenskej demokracie a zahraničnú politiku Slovenska v postintegračnom období

a najmä formulovanie toho, čo budeme nazývať „národná pozícia Slovenskej republiky“ v EÚ, má kritický rozmer. Mám na mysli verejnú debatu za účasti všetkých zainteresovaných subjektov a občanov Slovenska na tvorbe spoločných a sektorových politík EÚ. Zvýšiť legitimitu tvorby politiky Slovenska v EÚ je hlavným cieľom projektu Národný konvent o EÚ, ktorý v spolupráci s Úradom vlády a Ministerstvom zahraničných vecí realizuje Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku (SFPA).

Ustanovujúce zasadnutie Národného konventu (NK) sa konalo v máji 2001. NK vznikol ako odpoveď Slovenska na výzvu summitu EÚ v Nice (december 2000), ktorý vyzval kandidátske krajiny, aby sa aktívne zapojili do diskusie o inštitucionálnej reforme a budúcnosti EÚ. NK sa stal prvou inštitucionálnou platformou v Slovenskej republike pre celospoločenskú diskusiu o EÚ za účasti predstaviteľov všetkých hlavných segmentov verejného života – politických strán, exekutívy, parlamentu, mimovládnych organizácií, cirkví, záujmových združení, predstaviteľov samospráv, hospodárskeho a kultúrneho života. NK významne prispel k formovaniu pozícií SR, prezentovaných v rámci Európskeho konventu, ktorý pripravil návrh ústavy EÚ pre rokovanie Medzivládnej konferencie. NK je z inštitucionálneho hľadiska najvhodnejším nástrojom na udržanie a ďalší rozvoj celonárodnej diskusie o EÚ i po ukončení činnosti Konventu o budúcnosti Európy a Medzivládnej konferencie, pretože národná diskusia o EÚ na Slovensku sa nemôže skončiť prijatím ústavy, resp. ústavnej zmluvy EÚ. Slovensko, ako členská krajina EÚ, bude musieť permanentne zaujímať stanoviská v otázkach týkajúcich sa spoločných politík EÚ a činnosti jej inštitúcií. Preto SFPA prišla s návrhom reformy činnosti NK tak, aby sa diskusia v rámci NK nevedla iba o inštitucionálnych reformách EÚ ale o všetkých agendách, ktoré majú kľúčový význam pre Slovensko. Vo februári 2004 bolo zriadených 9 pracovných skupín, každá sa venuje konkrétnej európskej agende a diskutuje o tom, aké by mali byť slovenské pozície. Rôznosť názorov v pracovných skupinách je prirodzená, pretože Slovensko je normálna demokratická krajina. NK poskytuje možnosť, aby sme sa naučili diskutovať a rešpektovať argumenty iných a zároveň snažiť sa dosiahnuť – pokiaľ je to aspoň trocha možné – spoločné stanoviská. Naučiť sa diskutovať by sme sa mali predovšetkým preto, lebo po 1. máji to vyžadujú záujmy Slovenskej republiky.

Prirodzene, pracovné skupiny NK nemôžu nič nariadovať – ani vláde, ani parlamentu – môžu iba prijímať odporúčania. Som však presvedčený, že žiadna demokratická vláda alebo poslanci parlamentu nemôžu ignorovať odporúčania, ktoré sú výsledkom otvorenej a transparentnej verejnej debaty za účasti predstaviteľov rôznych segmentov verejného života, vrátane politických strán, občianskych združení, predstaviteľov súkromného sektora, odbornej verejnosti. Všetci tí, ktorí sú presvedčení, že pozície predstaviteľov vlády a parlamentu, prezentované

v inštitúciách EÚ sa musia opierať o legitímnu národnú diskusiu, sú vítaní v pracovných skupinách NK.

PhDr. Alexander Duleba, CSc., Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, n.o.

Ekonomický komentár

Ekonomická situácia nových členských krajín Európskej únie

Pojmom „integrácia“ v ekonomickej teórii, najmä po druhej svetovej vojne, sa začali označovať javy v oblasti medzinárodných vzťahov. V tomto období boli štáty Európy hospodársky oslabené a prejavila sa u nich silná závislosť od USA. V snahe urýchliť tendencie k obnove svojich ekonomík, sa západoeurópske vlády rozhodli zjednotiť v rôznych oblastiach (ekonomickej, politickej, vojenskej a ideologickej). Príkladom hospodárskej spolupráce je súčasná podoba Európskej únie, ktorej piata etapa rozšírenia bola zavŕšená dňa 1. mája 2004, kedy k 15 členským štátom pribudlo 10 nových, prevažne stredo- a východoeurópskych štátov, vrátane Cyprusu a Malty. Nové štáty boli pôvodne rozdelené do dvoch skupín – štáty, s ktorými sa začali prístupové rokovania v roku 1997 a prístupový proces prebiehal od roku 1998 (Česká republika, Poľsko, Maďarsko, Slovinsko, Estónsko, Cyprus) a štáty, s ktorými sa začali prístupové rokovania v roku 2000 (Slovenská republika, Litva, Lotyšsko, Bulharsko, Rumunsko, Malta). Od júna 2000 sa pri rokovaniach s pridruženými krajinami uplatňoval „*model regata*“, čo znamená, že s každou kandidátskou krajinou prebiehali rokovania individuálne. Rumunsko a Bulharsko sú štátmi, u ktorých predpokladaným dátumom vstupu do EÚ je rok 2007.

Cyperská republika

Cyprus je rozdelený na dve časti: grécku a tureckú. Cyperskí Gréci v referende 24.4. 2004 odmietli zjednotenie, to znamená, že do EÚ vstúpila len medzinárodne uznávaná grécka časť. Formálne sa súčasťou EÚ stane celý ostrov a legislatíva EÚ sa bude uplatňovať len v južnej časti ostrova. V roku 2004 sa očakáva reálny prírastok HDP 1,7 %. Na tvorbe HDP má najväčší podiel cestovný ruch (21,7 %). Spolu s Maltou a Luxemburskom je v Cyperskej republike najnižšia sadzba DPH (15%). V roku 2002 z celkového exportu tvoril vývoz liekov 16,6 % a 52,6 % tvorili tovary ako zemiaky, citrusy, cigarety a portlandský cement.

Česká republika

Česká republika má výhodné geografické umiestnenie, susedí jednak s krajinami pôvodnej EÚ a jednak s terajšími členmi EÚ, čo sa odráža v najmä v zahraničnom obchode. Najväčším obchodným partnerom je Nemecko - podiel na celkovom vývoze bol 35,4%, so

Slovenskou republikou 7,7 %. Ďalšími odbytovými trhmi sú Veľká Británia a Rakúsko, kde sa podiel exportu na celkovom vývoze pohyboval okolo 5 %. V roku 2001 47,3 % podiel na hlavných vyvážaných tovaroch mal export chemických prostriedkov a 24,4% vývoz strojov a dopravných prostriedkov. Česká republika má najviac zahraničných investícií v automobilovom priemysle (18 % projektov) v Európe. Rast HDP v roku 2003 bol na úrovni 3,0 %. V roku 2004, v dôsledku väčšieho dopytu EÚ po dovážaných tovaroch a väčších investícií po vstupe do únie, sa očakáva zvýšenie úrovne reálneho prírastku HDP o 1,7%.

Estónska republika

V roku 2000 bol za najväčšieho vývozcu v estónsku vyhlásený fínsky výrobca mobilných telefónov Elcoteq. Najväčší podiel na hlavných vyvážaných tovaroch majú stroje a zariadenia. Dve tretiny zahraničných investícií sú investície fínskych a švédskych podnikov, prostredníctvom ktorých Estónsko vystupuje ako hlavný výrobca telekomunikačných a elektronických súčiastok. Výdavky na telekomunikačné technológie v roku 2003 predstavovali 9,1 % HDP. Tempo rastu HDP dosahovalo 6,0 %, v roku 2004 sa očakáva na úrovni 5,8 %.

Litovská republika

Medzi hlavné odvetvia litovskej ekonomiky, ktoré vyrábajú tovar určený na export, patria textilie a odevy, rafinérie, chemické výrobky, elektrina, elektronika, drevovýroba a výroba nábytku. Hlavné odbytové trhy pre litovskú ekonomiku sú trhy Veľkej Británie (13,5 %), Ruska (12,1 %), Nemecka (10,3%) a Lotyšska (9,6 %). Tempo rastu sa na rok 2004 očakáva okolo 6,7 %.

Lotyšská republika

Čo sa týka zahraničného obchodu, podobne ako pre Litovskú republiku, aj pre Lotyšskú republiku sú najväčšími partnermi Nemecko (15,5%) a Veľká Británia (14,6%). Ekonomika Lotyšska sa vo veľkej miere zakladá na exporte výrobkov s nízkou pridanou hodnotou, ako výrobky z dreva. Rast HDP sa v roku 2004 odhaduje na 6,1 %.

Maďarská republika

Medzi hlavné vyvážané tovary patria stroje a zariadenia, ktoré sa na celkovom exporte podieľali 51,6 %. Najväčšími odbytovými trhmi boli Nemecko (34,9%) a Rakúsko 8,7 (%). V roku 2004 sa očakáva prírastok reálneho HDP 3,3 %, čo je oproti roku 2003 nárast o 0,5 %.

Maltská republika

Maltská republika je najmenším štátom s najhustejším osídlením 397 300 obyvateľov/km².

Najväčším obchodným odbytišťom bol trh EÚ (Nemecko 14,1 %, Francúzsko 10,2 %, Veľká Británia 8,8 %), ktorí sú odberateľmi asi 30 – 40 % maltského exportu z odvetví ako elektronika, stroje a zariadenia a dopravné zariadenia, do USA smerovalo 20,2 % vyvázaných tovarov. Očakáva sa, že v nasledujúcom období bude mať na úroveň tempa rastu HDP vplyv vývoj exportu elektronického odvetvia a cestovného ruchu. V súčasnosti by sa tempo rastu HDP malo pohybovať okolo 1,0 až 1,7 %.

Poľská republika

Poľsko je najväčším a najľudnatejším štátom z nových členov. Najviac zamestnaných v roku 2003 bolo v oblasti poľnohospodárstva – 19,6 %. Jeho východná hranica je najdlhšou vonkajšou hranicou EÚ, z čoho vyplýva povinnosť Poľska zaviesť vízovú povinnosť pre cestujúcich zo štátov, ktoré nie sú členmi únie. Najväčším obchodným partnerom je Nemecko, kam smerovalo až 32,3 % exportu. Poľská republika oplýva najväčšími priamymi zahraničnými investíciami, ktoré by v budúcnosti mali smerovať najmä do podnikov strategického charakteru. Tempo rastu HDP sa v roku 2004 očakáva 1,3 %.

Slovenská republika

Spolu s pobaltskými štátmi SR zaviedla, ako jediná z rozšírenej EÚ, rovnú daň 19 %. Do roku 2006 by sa mala stať najväčším výrobcom automobilov na osobu. Medzi najviac vyvázané tovary s objemom 38,5 % patrili stroje a dopravné prostriedky, pričom najväčšia časť exportu smerovala na trhy EÚ (60,5 %), v tom podiel odbytu v Nemecku predstavoval 25,8 % a Taliansku 10,7 %. Export do susednej ČR predstavoval 15,1%-ný podiel z celkového odbytu. V posledných rokoch je zaznamenaný zvýšený príliv PZI, najmä automobilového priemyslu. Po spomalení rastu v roku 2003 sa očakáva postupné zvyšovanie tempa rastu HDP, v roku 2004 na úrovni 4,4%.

Slovinská republika

Slovinská ekonomika je otvorenou ekonomikou, nosná časť obchodu je sústredená najmä do západnej Európy, v súčasnosti na trhy EÚ smeruje okolo 60% vývozu. Podľa údajov z Eurostatu bola z prístupujúcich krajín v roku 2003 Slovinská republika štátom s najvyšším HDP na obyvateľa – 17 700 eur. V posledných rokoch sa tempo rastu HDP pohybovalo na úrovni okolo 3 %, pričom do roku 2004 sa očakáva jeho zrýchlenie.

Vstupom desiatich nových členov do Európskej únie sa zmení politická a hospodárska situácia. Rozšírená únia bude tvoriť približne 28 % svetového HDP. Medzi jednotlivými krajinami existujú značné hospodárske nerovnosti. Schopnosť zaostalejších ekonomík prispôsobiť sa vyspelejším štátom prispieva k vyššej stabilite celej únie. Aby EÚ mohla fungovať ako celok, bude potrebné

v členských štátoch uskutočniť značné množstvo reforiem v oblasti zdravotníctva, sociálnom systéme, vo verejných financiách či školstve.

Ing. Katarína Adámková

Medzinárodné politické vzťahy

Vonkajšie vzťahy - zahraničná politika Európskej únie

Európska únia sa po nedávnom rozšírení posunula najmä v ekonomickej oblasti výrazne pred ostatné integračné zoskupenia sveta. Je nesporne najuniverzálnejším regionálnym hrotom globálnej triády. Vo veľkej miere je to vďaka spoločnej hospodárskej a do značnej miery aj spoločnej menovej politike.

Podiel obyvateľov EÚ sa síce zvýšil o vyše jednu štvrtinu, ale nedosahuje ani desatinu z celkového počtu obyvateľstva sveta, kým podiel Únie na tvorbe svetového HDP sa po jej rozšírení priblížil tesne ku hranici 1/3. Ešte výraznejšie stúpol podiel EÚ na svetovom obchode. Podľa Svetovej obchodnej organizácie (WTO-2000) podiel EÚ bol na začiatku tohto storočia 20%. Ak sa však zoberie po rozšírení do úvahy aj obchod v rámci Únie, bude to vyše 40 percent. Takže EÚ nadobudla rozhodujúci vplyv na vývoj vo svetovom obchode a spolu s USA má rozhodujúci vplyv na činnosť WTO.

Tým stúpila pozícia EÚ nielen vo svetovom hospodárstve. Procesy formovania spoločnej hospodárskej a menovej politiky európskej 25-ky vytvárajú predpoklady pre úvahy o formovaní spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Tie sa postupne uskutočňovali podľa prijatých opatrení, obsiahnutých v Maastrichtskej zmluve (1991), Amsterdamskej zmluve (1997), zmluve z Nice (2000) a podľa záverov radu summitov. Tak v Santa Maria de Feira bol dohodnutý rozvoj vzťahov medzi EÚ a NATO na princípe vzájomnej rovnosti organizácií.

Ide pritom o veľmi citlivé otázky, kde na jednej strane je záujem členských štátov o spoločný koordinovaný postup, ktorý však vyžaduje na strane druhej, posun niektorých prvkov suverenity na spoločnú inštitucionálnu úroveň. Takéto riešenia sú mimoriadne citlivé pre menšie členské štáty EÚ, ku ktorým patrí aj Slovenská republika. Tu nemôže (nemalo by) ísť o jednorázové politické rozhodnutia, hoci aj tých najsilnejších troch, či piatich alebo aj viacerých štátov Únie. Nespokojnosť a obavy z ohrozenia záujmov, najmä suverenity jedného alebo viacerých štátov, by mohli viesť aj v perspektíve k ohrozeniu fungovania, dokonca k rozpadu celého systému. Príkladov z histórie, i tej nedávnej, je v samotnej Európe nadostač. Preto je namieste racionálny postup, ktorý neohrozí zabezpečovanie národno-štátnych záujmov jednotlivých členských štátov

Lysák

Únie a súčasne umožní ich spoločný postup voči tretím štátom a ich zoskupeniam.

Nie je našim zámerom (a nie je pre SILOČIARY charakteristické), aby sme sa zaoberali základnými pojmami. Tu však pokladám za potrebné poukázať na niektoré zastaralé kategorizácie v teórii medzinárodných vzťahov, keď sa do „nízkej“ zahraničnej politiky zaraďujú zahraničné ekonomické vzťahy, obchodná politika, rozvojová pomoc, životné prostredie a ľudské práva (Morgan 1973, Morse 1976). „Vysokou“ zahraničnou politikou sa rozumie klasická (salónna) diplomacia a otázky vojenskej bezpečnosti. Tento prístup nezodpovedá reálnemu vývoju, keď zreteľne dochádza k výraznému posilňovaniu ekonomickej dimenzie diplomacie. Príkladom najpresvedčivejším je postup superveľmoci USA, ktoré v poslednej dekáde 20. storočia presunuli z klasickej do ekonomickej diplomacie (najmä do rozvojových štátov) dve a pol tisícky diplomatov.

V poslednom období, v dôsledku konfliktov tak na európskom (Balkán) ako aj na ázijskom kontinente (Blízky Východ, Afganistan, Irak), rezonujú v zahraničných vzťahoch EÚ otázky spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Formujú sa postupne právne aj technické predpoklady na to, aby Únia dokázala pôsobiť na svetovej scéne ako integrovanejší celok. Napriek istým rozdielom silnejú snahy o vyšší podiel zodpovednosti v tejto oblasti. Podľa vyjadrení francúzskej ministerky obrany (Alliot-Marie) "Francúzsko a Veľká Británia sú štáty s najväčšími vojenskými rozpočtami. Dynamika francúzsko-britského summitu zo Saint Malo a z Touquetu je dôležitá pre výstavbu európskeho obranného systému. S našimi britskými partnermi sa zhodujeme v názore, že Európa musí byť vojensky silnejšia, pokiaľ chce raz prevziať svoj diel zodpovednosti. Práve v tomto roku sa dosiahli pokroky, ktoré ukazujú, že naše diferencie o vojne v Iraku neochromili snahu o vybudovanie spoločného európskeho obranného systému." Faktom je tiež, že Európska únia prebrala velenie nad policajnou misiou v Bosne a Hercegovine, prebrala i velenie ochrannej jednotky v Macedónsku. Ďalej Francúzsko, Nemecko a Veľká Británia sa zhodujú na riešení, podľa ktorého by začiatkom budúceho roka mali ukončiť jednotky NATO svoje pôsobenie v Bosne a Hercegovine. Postupne sa eliminujú vyhranené pozície Francúzska a USA kvôli diferencovaným hodnoteniam nutnosti vojenského zásahu v Iraku.

Vytvorením skupiny spoločného plánovania a včasného varovania, zriadením inštitútu Vysokého predstaviteľa pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku a formovaním SEBOP, zahŕňajúcej vojenskú silu rýchleho nasadenia, sa z EÚ stáva významný medzinárodný aktér, spôsobilý zasiahnuť v závažných krízových oblastiach, akou bola nedávno oblasť Juhoslávie.

Vstupom Slovenskej republiky do EÚ sa niektoré kompetencie slovenskej vlády obmedzia. Slovensko sa bude musieť prispôbiť Spoločnej obchodnej, Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej a ďalším politikám Únie. To nevyhnutne prináša i zvýšenie výdajov, ktoré si takéto

aktivity vyžadujú. Prínosom môže byť príležitosť podieľať sa na tvorbe hospodárskej a zahraničnej politiky ako samostatný subjekt medzinárodných vzťahov.

V zmysle návrhu ústavnej zmluvy EÚ základné smerovanie spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (strategické záujmy a ciele Únie) by mala určovať Európska rada. Rozhodnutia v rámci SZBP by mali prijímať Európska rada a Rada ministrov vo forme európskych rozhodnutí. Tie majú nahrádzať terajšie spoločné stratégie, spoločné pozície, spoločné akcie a implementačné rozhodnutia. Prijímanie európskych zákonov je v rámci SZBP vylúčené. Platí tu zásada jednomyselnosti s možnosťou konštruktívneho zdržania sa hlasovania, s výnimkou taxatívne stanovených prípadov, keď podľa ústavnej zmluvy stačí kvalifikovaná väčšina.

Súčasťou SZPB je spoločná bezpečnostná a obranná politika - SEBOP. Jej úlohou je zabezpečiť operačné kapacity s využitím civilných aj vojenských prostriedkov. Únia ich môže využívať v rámci misií mimo územia únie na udržiavanie mieru, predchádzanie konfliktom a posilňovanie medzinárodnej bezpečnosti v súlade s princípmi Charty OSN. Pri plnení týchto úloh môže využívať zdroje poskytnuté členskými štátmi.

Ústavná zmluva predpokladá aj možnosť prechodu k spoločnej obrane. Ak sa niektorý z členských štátov do nej zapojený stane obeťou ozbrojeného útoku proti jeho územiu, ostatné zúčastnené štáty mu poskytnú pomoc všetkými dostupnými prostriedkami, v súlade s článkom 51 Charty OSN.

Pri zabezpečovaní užšej spolupráce v oblasti spoločnej obrany majú zúčastnené členské štáty úzko spolupracovať s NATO. Ústavná zmluva predpokladá vytvorenie Európskej agentúry pre zbrojné, výskumné a vojenské kapacity s cieľom identifikovať operačné požiadavky, predkladať opatrenia na ich splnenie, prispievať k identifikácii a tam, kde je to vhodné, k implementácii opatrení potrebných na posilnenie priemyselnej a technologickej základne sektoru obrany, zúčastňovať sa na definovaní európskej politiky v oblasti kapacít a vojenskej techniky, a pomáhať Rade pri hodnotení zvyšovania vojenských kapacít.

Kluzula solidarity je nový prvok v ústavnej zmluve. Podľa neho štáty konajú spoločne v duchu solidarity v prípade, že sa niektorý členský štát stane obeťou teroristického útoku, prírodnej katastrofy alebo katastrofy spôsobenej človekom. Úlohou Únie je mobilizovať všetky možnosti, ktoré má k dispozícii, vrátane vojenských prostriedkov poskytnutých členskými štátmi, na prevenciu a prípadné odstraňovanie následkov takýchto udalostí.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Osobnosti

John Hicks

obdržal Nobelovu cenu v roku 1972. Narodil sa v roku 1904 vo Warwicku ako syn novinára a študoval na Clifton College a v Balliol College v Oxforde. Venoval sa predovšetkým matematike a svoje štúdiá si financoval z matematických štipendií. Ako lektor London School of Economics pokračoval spracovávaním deskriptívnych štúdií z priemyslu a ekonomickými analýzami, v rokoch 1935-1938 prednášal na univerzite v Cambridge a vydal svoje prvé známe dielo „Value and Capital“. Od roku 1938 bol profesorom na univerzite v Manchestri a napísal svoju hlavnú prácu z oblasti ekonómie blahobytu. V roku 1946 sa vrátil do Oxfordu ako výskumný pracovník Nuffield College, od roku 1952 bol profesorom politickej ekonómie a napokon v rokoch 1965-1971 výskumným pracovníkom All Souls College. Napísal práce o peniazoch a medzinárodnom obchode, o ekonomickom raste a cyklických výkyvoch a práce o aplikovanej ekonómii v súvislosti s problémami „rozvojových“ krajín. V roku 1948 sa stal členom britskej akadémie a švédskej Kráľovskej akadémie, v roku 1952 členom Academia dei Lincei a v roku 1958 členom americkej akadémie. Je čestným doktorom viacerých britských a zahraničných vysokých škôl, v rokoch 1960-1962 bol prezidentom Kráľovskej ekonomickej spoločnosti a v roku 1964 bol pasovaný za rytiera.

Pri udeľovaní Nobelovej ceny predniesol prednášku na tému „Stimuly ekonomického rastu“, v ktorej oproti Keynesovej peňažnej teórii postavil svoju „klasickú“ nepeňažnú teóriu, prezentovanú už v jeho diele „Theory of Wages“. Rozviedol v nej svoje úvahy o vzájomnom vzťahu úhrnnej sumy troch hlavných faktorov výroby: kapitálových investícií – reálnej miery zisku – reálneho mzdového fondu a o ich výslednom pôsobení na rast, stabilitu, resp. stagnáciu národného hospodárstva, osobitne s ohľadom na problémy „rozvojových“ krajín.

Redakcia

Recenzia

Šárka Waisová

„Mezinárodní organizace a režimy“
Eurolex Bohemia, Praha 2003, 250 strán.

Medzinárodné organizácie predstavujú fenomén, ktorý sa na medzinárodnej scéne a v medzinárodných vzťahoch začína objavovať pomerne nedávno. Väčšina autorov, ktorí sa zaoberajú problematikou medzinárodných organizácií, datuje vznik prvých medzinárodných organizácií začiatkom 19. storočia, hlavne v období po skončení Viedenského kongresu v roku 1815.

Napriek tomu však možno povedať, že medzinárodné organizácie, nie v takej forme ako ich poznáme dnes, poznali už aj civilizácie pred našim letopočtom. Išlo hlavne o rôzne vojenské zoskupenia, ktoré slúžili na obranu, prípadne obsadenie ďalších území tak na ázijskom kontinente, ako aj v Afrike či Európe.

V posledných desaťročiach 20. storočia došlo k výraznému nárastu počtu medzinárodných organizácií nielen medzivládnych, ale aj mimovládnych. Medzinárodné organizácie v súčasnosti zasahujú do takmer všetkých oblastí ľudského života, pôsobia a vyvolávajú tendencie zblížovania štátov, záujmových skupín a jednotlivcov.

Ako poznamenáva sama autorka, „jedným z najvýraznejších procesov v medzinárodnej politike druhej polovice 20. storočia, ktorý sa prelieva aj do medzinárodnej politiky 21. storočia, je proces formovania a nárast počtu medzinárodných kooperatívnych inštitúcií ... Postupne so vznikom a nárastom počtu a významu medzinárodných kooperatívnych inštitúcií sa začínajú objavovať a uznávať v medzinárodných vzťahoch okrem štátov aj títo ďalší aktéri.“

Okrem kvantitatívneho nárastu počtu medzinárodných organizácií od začiatku 19. storočia, sledujeme aj ich kvalitatívny rast, ktorý je daný predovšetkým množstvom činností a rozsahom pôsobnosti, ktoré delegujú členovia týchto medzinárodných zoskupení na konkrétne organizácie.

Publikáciu je možné rozčleniť na tri základné časti, ktoré spolu tvoria kompaktný celok. Približuje problém definície medzinárodných organizácií, historický vývoj, analyzuje režimy a ich funkcie, autorka prináša pohľad na režimy z hľadiska teórií medzinárodných vzťahov. V poslednej časti sa venuje analýze a skúmaniu jednotlivých inštitúcií v troch regiónoch Európy – v juhovýchodnom, severovýchodnom a v strednej Európe.

Táto publikácia má snahu, podľa slov autorky, „priblížiť českému čitateľovi súčasné štúdium medzinárodných kooperatívnych inštitúcií v disciplíne medzinárodné vzťahy a pokúsiť sa vyplniť aspoň niektoré medzery v českej odbornej literatúre zaoberajúcej sa touto problematikou.“ Myslím si, že zámer autorky sa podaril, pričom táto publikácia dostatočne vyplňa medzeru na knižnom trhu nielen v Českej republike, ale aj na Slovensku, kde publikácia podobného charakteru a rozsahu chýba.

Autorka v prvej kapitole, ktorá sa zaoberá problémom definície nielen medzinárodnej organizácie, ale aj režimu a konvencie, dôsledne rozlišuje medzi pojmi medzinárodná organizácia a medzinárodná inštitúcia. Medzinárodnú organizáciu chápe ako súčasť širšieho celku, ktorý označuje ako medzinárodné inštitúcie, medzi ktoré zaraďuje popri organizáciách aj medzinárodné režimy a konvencie. V tejto kapitole sa okrem definícií zmienených typov inštitúcií zmieňuje aj o rozdieloch medzi nimi.

V druhej časti sa detailne venuje problému historického vývoja medzinárodných organizácií a režimov od najstarších dôb ich vzniku. Zahŕňa sem obdobie od

vzniku spolkov v starom Grécku až po obdobie transformácie štruktúry medzinárodných vzťahov po ukončení bipolárneho rozdelenia sveta na západný a východný blok. Táto kapitola je logicky štruktúrovaná a detailne spracovaná, chýba tu však aspekt vzniku rôznych vojenských, obranných či obchodných spolkov v najstarších civilizáciách – Egypt, Čína, India. Aj napriek tomuto nedostatku kapitola dôsledne analyzuje jednotlivé štádiá rozvoja a vzniku medzinárodných organizácií.

Tretia kapitola je orientovaná na zmeny v štúdiu medzinárodných vzťahov, keď sa v polovici 20. storočia začína venovať viac pozornosti aj skúmaniu medzinárodných inštitúcií a ich pôsobeniu v medzinárodných vzťahoch.

V ďalšej, štvrtej, kapitole sa autorka zaoberá spôsobom klasifikácie medzinárodných organizácií, ich úlohami a funkciami. Významnou súčasťou tejto kapitoly je aj prehľad teórií medzinárodných vzťahov, ktoré sa venujú aj problematike medzinárodných organizácií. Čitateľ tu nájde, popri klasických teóriách akými sú realizmus a liberalizmus, aj názor marxizmu a neomarxizmu na skúmanie medzinárodných organizácií.

Piata kapitola analyzuje poznatky zo štúdia medzinárodných režimov. Medzinárodné režimy predstavujú formu menej inštitucionalizovanej spolupráce ako sú medzinárodné organizácie. Okrem funkcií a štruktúry medzinárodných režimov sa autorka venuje aj problematike ich teoretického skúmania v prúde teórií medzinárodných vzťahov.

Ďalšia časť publikácie sa v troch kapitolách, šiestej, siedmej a ôsmej, zaoberá regionálnou inštitucionalizáciou vzťahov v regiónoch strednej, juhovýchodnej a severovýchodnej Európy. Ako poznamenáva autorka, týmto regiónom sa primárne venuje preto, že „inštitúcie tejto časti Európy sú v porovnaní so západoeurópskymi a euroatlantickými inštitúciami relatívne málo známe.“ Analyzuje tu napríklad činnosť Čiernomorskej hospodárskej spolupráce či Radu štátov Baltského mora.

Na záver možno konštatovať, že táto publikácia je vítanou pomôckou nielen pre študentov politológie či študentov a pracovníkov medzinárodných organizácií, ale aj pre ďalšiu odbornú či širšiu verejnosť, ktorá pri svojej práci prichádza do styku s medzinárodnými organizáciami.

Ing. Martin Grešš

Z podnikateľskej sféry

(pokračovanie z minulého čísla)

Bonko

Toto budeme musieť vykompenzovať vysoko sofistikovanou výrobou, produkciou a výrobkami. V tomto smere neakceptujem rozhorčenie, že zo strany EÚ sú prechodné obdobia na mobilitu pracovnej sily. Po prvé,

schopných príjmu aj tak a po druhé, musíme vytvoriť také podmienky, aby schopní tvorili hodnoty pre tento štát a pre túto spoločnosť.

Teraz sa vrátim k potrebám kvalifikovanej pracovnej sily a jej štruktúre, tak ako to neraz zdôrazňuje podnikateľská sféra. V zásade má pravdu, avšak úplne zbytočne je zo situácie obviňovaná školská sféra. Nebudem rozvádzať príčiny, ale treba si uvedomiť, akou hlbokou deštrukciou a zmenami prešla produkčná sféra a akými zmenami stále ešte prechádza verejná správa a sociálne sféra. Okrem určitých profesijných smerov (napr. právnici), došlo aj z titulu možného uplatnenia absolventov stredných a vysokých škôl k určitej dehonestácii a rozvratu odborného školstva a zníženiu počtu absolventov. Dnes, keď sa tieto štrukturálne zmeny v spoločnosti a produkčnej sfére končia, naraz sa ukazuje nedostatok absolventov odborných škôl. Samozrejme, že sa to týka aj špecialistov s vyšším vzdelaním. Je to takmer totožná situácia, aká bola na začiatku industrializácie Slovenska, s tým rozdielom, že sa dnes nikto nepokúsil determinovať počty a profesijné zameranie absolventov. To musí spraviť produkčná sféra a riešenie potrvá najmenej 3-4 roky. Tu si treba pripomenúť Baťove školy práce, Stredné majstrovské školy či neskoršie Podnikové inštitúty.

Treba sa zamyslieť, či by sa za účasti podnikovej sféry nemali vytvárať aj inštitúcie pre prípravu stredných odborných kádrov, vrátane špecialistov s vyšším vzdelaním. Samozrejme pre podnikovú sféru by to muselo byť zohľadnené aj v daňových odpočtoch.

Už dnes však je potrebné, aby produkčná sféra definovala profesijné a kvalifikačné potreby o 8 - 10 rokov, aj vo väzbe na prebiehajúce poznatkové technicko – technologické a štrukturálne zmeny. Tu však musia aj školy pomôcť praxi a aspoň čiastočne definovať, kam sa bude uberať vývoj poznania a aké bude mať dôsledky pre prax. V tejto súvislosti si však myslím, že z hľadiska rozvoja poznania a jeho vplyvu na ekonomický a spoločenský rozvoj, bude potrebné zabezpečovať predovšetkým vývoj plnohodnotného vysokoškolského vzdelania, zameraného na rozvoj myslenia a rozvoj vedeckých poznatkov. V tomto smere volanie po rozvoji úzko špecializovaného vzdelania resp. bakalárskeho vzdelania vychádza viac z okamžitých potrieb daného stupňa vývoja, ako z budúcich potrieb poznatkovej a sofistikovanej ekonomiky. Samozrejme, aj takéto vzdelanie je a bude trvale žiaduce, do značnej miery jeho zabezpečenie by však malo byť vecou produkčnej sféry aj cestou zmlúv so školstvom alebo spoločným vytváraním združených vzdelávacích inštitúcií podnikovej sféry.

Dovolím si tvrdiť, že rozvoj poznania a tvorby poznatkov je najlepší spôsob ako trvale zabezpečiť konkurenčnú schopnosť ekonomiky Slovenska a aj z našej strany naplniť Lisabonskú stratégiu.

Ing. Anton Bonko

Európska únia

Európsky parlament – história a právomoci

Grešš

Členské štáty Európskej únie (EÚ) delegujú suverenitu v niektorých otázkach na nezávislé inštitúcie, ktoré reprezentujú záujmy EÚ ako celku, záujmy jednotlivých členských štátov a občanov EÚ. Základný „inštitucionálny trojuholník“, teda Európska komisia, Rada EÚ, Európsky parlament, je doplnený

d ďalšími inštitúciami – Európsky súdny dvor, Európsky dvor audítorov, Európsky ombudsman. Okrem týchto základných inštitúcií je vytvorených niekoľko finančných, poradných, interinštitucionálnych a decentralizovaných orgánov EÚ.

Európsky parlament (EP) je zastupiteľským orgánom občanov členských štátov, strážcom európskych záujmov a ochrancom práv občanov EÚ. Vykonáva politickú kontrolu činnosti EÚ. Jeho predchodcom v inštitucionálnej hierarchii EÚ bolo Zhromaždenie. Od júna 1979 sú poslanci do EP volení priamo, na 5 rokov. Ďalšie voľby do EP sa konajú 10. – 13. júna 2004. Na Slovensku sa voľby uskutočnia v sobotu, 13. júna. Slovensko bude v EP reprezentovať 13 poslancov. Doteraz pôsobilo v EP 626 poslancov, ich počet je po rozšírení EÚ o kandidátske štáty stanovený na maximálne 732 poslancov. Poslanci sa formujú na základe politickej príslušnosti a nie podľa národnostnej príslušnosti.

EP disponuje tromi významnými právomocami:

1. legislatívna právomoc

Pôvodne mal EP na základe Rímskej zmluvy z roku 1957 len konzultatívne právomoci, v ďalších zmluvách sa to však zmenilo. Právomoci EP posilňovali: Jednotný európsky akt (1987), Zmluva z Maastrichtu (1993), Amsterdamská zmluva (1997), Zmluva z Nice (2000). Na základe Zmluvy z Maastrichtu a Amsterdamskej zmluvy nie je EP len konzultatívnym orgánom, ale spolurozhoduje a schvaľuje zákony. V súčasnosti sa v otázke legislatívnej právomoci uplatňujú:

- procedúra konzultácií - stanovisko EP sa vyžaduje predtým, ako Rada EÚ prijme legislatívny návrh Európskej komisie (napr. pri stanovovaní cien poľnohospodárskych produktov),

- procedúra spolupráce - EP má možnosť navrhovanú legislatívu zlepšovať pomocou pozmeňovacích návrhov. Norma prechádza dvoma čítaniami, čo dáva EP dostatočný priestor na pozmeňovacie návrhy a Rada EÚ, aby vyjadrila priebežné stanoviská (napr. v oblasti fondu regionálneho rozvoja, výskumu, životného prostredia, zahraničnej spolupráce a rozvojovej pomoci),

- procedúra spolurozhodovania – rozhodovacia právomoc je rovnomerne rozložená medzi EP a Radu EÚ. Párny počet zástupcov EP a Rady EÚ vytvára Zmierovací výbor, pričom jeho zasadnutia sa zúčastňujú aj zástupcovia Európskej komisie. Úlohou výboru je nájsť taký kompromis, na základe ktorého EP aj Rada EÚ schvália dané texty (napr. voľný pohyb pracovných síl, ochrana spotrebiteľa, vzdelanie, kultúra, zdravotníctvo, transeurópske siete).

2. rozpočtová právomoc

EP každoročne schvaľuje rozpočet EÚ, až po podpise predsedu EP sa rozpočet stáva zákonom EÚ. Okrem toho, EP každoročne hodnotí hospodárenie Európskej komisie s rozpočtom.

3. právomoc kontroly nad výkonnou mocou

Výkonná moc je rozdelená medzi Radu EÚ a Európsku komisiu, ich predstavitelia každoročne predstupujú pred EP.

Čo sa týka vzťahu medzi EP a Európskou komisiou, EP každých 5 rokov volí predsedu a členov Európskej komisie, v priebehu jej činnosti EP hodnotí mesačné a výročné správy, ktoré mu musí Európska komisia predkladať. EP má právo odhlasovať nedôveru Európskej komisii a donútiť ju tak k rezignácii.

Vzťah medzi EP a Radou EÚ spočíva v predkladaní programu Rady EÚ na začiatku predsedníctva a záverečnej správy na jeho konci, predseda Rady EÚ podrobne informuje EP o zasadnutiach Rady EÚ a o pokroku pri vytváraní spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (SZBP). Okrem toho, na začiatku každého zasadnutia Európskej rady predseda EP prednáša stanoviská EP k prejednávanej otázke.

Ing. Martin Grešš